

Şehrin Mafızası

YeniGün GAZETESİ'NİN
ÜCRETSİZ KÜLTÜR-SANAT İLAVESİDİR

CİLT: 7 • SAYI: 15

HAZIRLAYANLAR: SADIK GÖKCE - ANUŞ GÖKCE

4 TEMMUZ 2025 CUMA

SELENGA IRMAĞI

Moğolistan'da, Buryatia Cumhuriyeti topraklarında bulunan, Baykal Gölü'ne akan 922 km. uzunluğundaki ırmak.

TÜRK KÜLTÜRÜNDE SU

TÜRK KÜLTÜRÜNDE SU

HALE
GÜRBÜZ

Su, canlı yaşamı için tartışmasız çok önemli bir kaynaktır. İnsan vücudunun %70'inin sudan oluşması, bütün organizmaların yaşamsal etkinliklerini sürdürmesinde baş rol oynaması, onu kritik bir kaynak haline getirmektedir.

Dünya tarihinin ilk gününden itibaren doğada var olan her şeyin hayatta kalması için ihtiyaç duyduğu başlıca unsur olması, susuz bir hayatın sürdürülebilmesinin imkansızlığı, yaşamsal bir gereklilik olan suya diğer doğa unsurlarına kıyasla bir üstünlük sağlamıştır. Bu üstünlük zamanla kutsallığa dönüşmüş ve doğal bir gereksinim olan su, inançlara bağlı kültürel bir değer haline gelmiştir. Dünya kültürlerinin pek çoğunda suya bakış ve suyun işlevi benzerdir.

Su, hangi inancın ögesi olursa olsun da-ima yaratımın, arınmanın, kutsallığın, tanrısallığın ve ölümün simgesi olmuştur. Sahip olduğu bu simgesel anlamlar, suyu pek çok inanç sisteminin ana ögesi haline getirmiştir. Tüm dinlerde önem taşıyan su, bereket sembolü olduğu ve bazı hastalıkları iyileştirdiği inancının yanı sıra; kutsal da sayılmıştır. Kutsal kitaplardan Tevrat, yaratılış tasvirleriyle başlamaktadır. İncil'de verimli yağmurların kutsal kent Kudüs'ten doğan bulutlarla dünyaya dağıldığına inanılır. Kur'an-ı Kerim'de de su özel bir konumda bulunmaktadır. Bu konuyla ilgili Kur'an-ı Kerim'de birçok ayet mevcuttur. Kur'an-ı Kerim'in buyruğu doğrultusunda, "su" her şeyin özü olarak kabul edilmiş, İslamiyet'in suya ve temizliğe verdiği önem nedeniyle hem dinin hem

de günlük yaşamın vazgeçilmezlerinden olmuştur.

Kur'an'daki suya ilişkin ayetlerin yanı sıra; İslam kaynaklarında, ölümsüzlük suyu Ab-ı Hayat'tan; cennet ırmağı ab-ı Kevser'den; cehennemde susayanlara verilen içilemeyecek nitelikteki sudan ve sonsuz susuzluktan bahsedilmesi veya Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hüseyin'in Kerbela'da susuzluktan bitkin haldeyken şehit edilmesi gibi olaylar, Müslümanların suya verdiği önemi daha da artırmıştır.

Canlı yaşamının her alanında bu derece önemli olan su, dil ve edebiyata dair pek çok alanda da boy göstermiştir. Su, deyimler, atasözleri, halk hikâyeleri, türküler, şiir, roman, hikâye vb. edebiyatın birçok ürününde bir motif, bir dekor, etrafında çeşitli kültürel davranışların ve inanışların geliştirildiği bir unsur olarak varlık bulmuştur. Türkler için her dönemde maddi ve manevi önemli bir kaynak olan su, dil ve edebiyatla bütünleşmiş, çoğu kez bunlara esin kaynağı olmuştur. Örneğin Fuzuli, Peygamber Efendimize duyduğu derin özlemi ve sevgiyi "Su Kasidesi"ni yazarak ifade etmeye çalışmıştır.

Osmanlı uygarlığında, susayanlara su vermenin en büyük sevaplardan biri olduğu inancıyla sayısız vakıf eserleri oluşturulmuştur. İnce bir zevkin ve estetiğin ürünü olan "su mimarisi" bağ-

İÇİNDEKİLER

- TÜRK KÜLTÜRÜNDE SU
HALE GÜRBÜZ
- İKİ YAZARIN KONYA'YA DAİR İZLENİM VE
TESPİTLERİ
MUSTAFA ÖZCAN

- KÜÇÜK HARFLERİN BÜYÜK GÜCÜ
PROF. DR. FİRDEVS GÜNEŞ
- YANMAK, HAKKA KUL OLMAK
ANUŞ GÖKCE

lamında bentler, su yolları, hamamlar, çeşmeler, sebiller ve şadırvanlar inşa edilerek insanlığın kullanımına sunulmuştur. Bunların içinde çeşmeler, önemli yer tutmaktadır. Türklerin suya verdikleri önem ve sevgi nedeniyle, bu eserleri Anadolu'nun her yerinde görmek mümkündür.

Su, Türk dünyası için de hem bir yaşam hem de bir kültür hazinesidir. Tarihteki Türk boylarının kültürünün şekillenmesinde yaşamış oldukları hayat tarzı yani atlı-göçebe hayat tarzı birinci dereceden rol oynamıştır. Bu hayat tarzının ekonomisi de hayvancılığa dayanıyordu. Hayvancılık yapmak gerçekten o yüzyıllar için çok zor ve meşakkatli bir işti. İşte bu yüzden Türkler hayvancılığın yapılabildiği yaşam alanlarını kendilerine yurt olarak seçmişlerdi. Bu yaşam alanlarının belirlenmesinde su faktörü önemli olmuştur. Türk boyları obalarını hep su kaynaklarının bulunduğu yerlere kurmuşlar ve bazen de bu su kaynakları yüzünden gerek kendi aralarında gerekse başka milletlerle savaşmışlardır. Bu bakımdan su Türkler için kutsal olmuştur. Hemen hemen bütün Türk destanlarında ve efsanelerinde su ölümsüzlüğe ulaşmanın bir yolu olarak kahramanların uğrunda mücadele ettiği kutsal bir varlık, bir motif olarak işlenmiştir.

Su Türk kültüründe önemli yer tuttuğundan su ile ilgili çok sayıda destan ve efsane mevcuttur. Örneğin yaratılış destanına göre, suyun üzerindeki dağınık kara parçaları Tanrı tarafından bir kuşakla sıkıştırılarak dağlar oluşturulmuştur. Yaratılışın temeli olarak nitelendirilen su ile ilgili başka bir öyküye göre; toprağın ve suyun ayrı ayrı ruhları vardı ve Türklerle hakanlarını kötülüklerden koruduğuna inanılırdı. Ayrıca nehirler de kaynaklarının cennet olduğu düşüncesiyle kutsal sayılmıştır.

İslamiyet öncesi Türklerin, dünyanın yaratılışı ile ilgili destanlarındaki en önemli unsurun "başlangıçtaki sonsuz su" inancı olduğu biliyoruz. Altay Yaratılış Destanı'nda "su" şu şekilde geçmektedir.

Yerin yer olduğunda, sularla kaplıydı her yer,

Ne gök vardı ne de ay ne güneş ne de bir yer.

Tanrı uçar dururdu, insanoğluysa tekti, O da uçar, dururdu, sanki Tanrıyla eşti. Uçar, hep uçarlardı, yer yoktu konmazlardı.

Başkurt Türklerinin destanı Ural Batır da başlangıçta her yerin sudan ibaret olduğunu anlatan mısralarla başlar.

Öncelerin öncesinde
Kişioğlunun olmadığı
Gelip ayak basmadığı
(O taraflarda kuru yerin
Varlığını hiç kimsenin bilmediği)
Dört tarafını deniz sarmış
Varmış bir yer

Göktürkler tarafından yazılmış olan ve Türklerin ilk alfabesi olarak kabul edilen Göktürk Kitabelerinde evreni oluşturan dört temel öğeden birisi olan su, insanlık tarihinin vazgeçilmez unsuru olarak açıklanmış ve kutsal kabul edilmiştir. Kitabelerde suyun bereket sağlamaktaki rolü iyi bilindiği için hayatın kaynakları arasında gösterilmiştir. Yer-su inancı çerçevesinde toprak ve su yan yana anlatılmıştır. Yazıtta şu cümle bulunmaktadır: "Türk milleti, yerinden ve suyundan ayrılmazsan iyilik göreceksin." Yer-su terimiyle ifade edilen tabiat kültürü, zamanla gelişerek vatan kültürü hâline gelmiştir. Tonyukuk yazıtında, Göktürk vatanına saldıran düşmanlar, Tanrı Umay ve yer-su ruhlarının yardımıyla gafil avlanarak basılmışlardır. Yine bu yazıtta, Iduk Dağı ve Iduk Suyu ifadeleri geçmektedir. Göktürk Kitabelerinde ifade edilen mukaddes yer-sub, vatan kültürü olan yer-su'dur. Batı Göktürkleri de ateş ve havanın yanı sıra suyu takdis edip toprağa büyük önem vermişlerdir.

Suyun Türk kültür kodları arasındaki yerinin izlerini Dede Korkut hikâyelerinde de görmek mümkündür.

Çağnam çağnam kayalardan çıkan su!
Ağaç gemileri oynatan su!

Hasan ile Hüseyin'in hasreti su!

Bağ ve bostanın hasreti su!

Ayşe ile Fatma'nın nigâhı su!

Şehbaz atlar gelip içtiği su!

Kızıl develer gelip geçtiği su!

Ak koyunlar gelip çevresinde yattığı su!

Ordumun haberin bilir misin, değil bana! Kara başım, kurban olsun suyum sana!

Dede Korkut Kitabı`nda Kazan Han suya hitaben "Su Hak didarın görmüştür. Ben bu suyla haberleşeyim" demiştir. Burada insanın ruhuyla su arasındaki ilişki açık ve net şekilde görülmektedir. Türk idari sistemine bakıldığında Türk hanları ve beyleri halkını korumak ve gözetmekle görevliyken, su da Türk beylerini korur. İnsanoğlu ilk çağlarda, yeryüzündeki temel maddelerin su, hava, toprak, ateş olduğunu bulup suyu dört temel maddenin anası kabul etmişlerdir. Su insan hayatının havadan sonra ikinci büyük ihtiyacıdır. Bu sebepten dolayı su ile ilgili birçok deyim ve atasözü söylenmiştir. Bu atasözleri ve deyimler, suyun hayatımızdaki önemini ve toplumumuzdaki değerini yansıtan önemli dil öğeleridir.

- "Suyu görmeyince pabuç çıkarma." Bu söz, kişilere işlerinde acele etmeyerek, ağır başlı davranmaları için söylenir.

- "Susamışa serap, büsbütün su görünür." Bu söz, her şeyi kendi işine yarar gibi gören yoksul kimse için söylenir.

- "Balık suda, gözü ise dışarıdadır." Bu söz, her şeyin içinde bulunup da bilmiyormuş gibi görünen kimse için söylenir.

- "Kuyuda su var, fakat itin burnu (yetiştir) değmez." Bu söz, bir işi dileyip de ona erişemeyen veya başkasının yemeğine göz dikerek, onu ele geçiremeyen için söylenir.

- "Su bile içirmeyene, sen süt ver." Sana kötülük edene, iyilik yap" demektir.

- "Eşek, başım esen olsa, denizden su içirim, dermiş." Bu söz, dileğine erişmek için, uzun seneler yaşamak isteyen kimseler için söylenir.

- "Buzdan su damlar." Bu söz, huyları babasının huyuna benzeyenler için söylenir.

- "Çocuk, oğlan su döker; büyük (kayıp düşerek), bir yanı kırılır." Bu söz, küçüğün yaptığı kötü bir işten, büyüklerin gördükleri zarar için söylenir.

Yine:

- "Bin dereden su getirmek." Birini kandırmak için aldatıcı sözler söylemek, sebepler ileri sürmek.

- "Beyni sulanmak." Sağlıklı düşünemez olmak, zihni bulanıklaşmak.

- "Pişmiş aş su katmak." Olmuş bir işi bozmak.

- "Su koyuvermek." Verdiği sözü yerine getirmemek.

- "Suğu bulandırmak." Ortalığı karıştırmak.

- "Sululuk etmek." Laubali olmak gibi dilimize yer eden birçok deyim, günlük hayatta sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

Türk kültüründe önemli yer tutan ve halk nazarında kutsal olan su motifi Türk efsanelerinde de yoğun bir biçimde işlenmiştir. Anadolu baştan başa efsanelerle doludur. Bunların içerisinde nehirler, ırmaklar, kaynaklar ve kaplıcalarla ilgili yüzlerce efsane saymak mümkündür. Anadolu'da yerden kaynayan ve hasta insanlara şifa veren sular bulunmaktadır. Zemzem suyunun yerden fışkırması öyküsüne benzeyen pek çok efsane anlatılmaktadır.

Efsaneler, hayat suyunu arayan kahramanlarla doludur. Türk kültüründe çok işlenen bir doğu anlatısına göre, İskender-i Zülkarneyn, ordusuyla geldiği bir memlekette Âb-ı Hayat'ın (hayat suyu) yerini öğrenir. Âb-ı Hayat, yakındaki bir denizin ardında, Karanlıklar Ülkesindedir. İskender, İlyas ve veziri Hızır'ı alarak oraya gider. İskender tek başına, diğerleri birlikte suyu arayacaktır. Bulan bulmayana haber verecektir. İskender, karanlıkları aydınlatan iki mücevherden birini İlyas ve Hızır'a verir. Yolculuk başlar. Hızır ve İlyas epey aradıktan sonra yorulurlar ve bir pınarın başına otururlar. Yemek yemeye başlarlar. Hızır'ın elindeki pişmiş balığa pınardan birkaç damla su damlar. Balık canlanır. Anlatı ki bu su, Âb-ı Hayat'tır. İkisi de içip ölümsüz olur. Ancak gelen ilahî emirle İskender'e suyu bulduklarını söylemezler.

Su ile ilgili Türk inanç ve pratiklerinin bazıları da şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

Genel olarak atalarımız akan sularda gizli bir güç olduğunu hissetmişler ve korkmuşlardır. Bu korku nedeniyle Anadolu'da suyun üstünden geçerken suya bakılmaz.

Bulaşık vb. artığı kirli suyu dökmek zorunda kalındığında "Destûr!" demek,

halk yaşantısında alışlagelmiş uygulamalar olarak bilinmektedir.

İlk defa suya giden gelin, su anasına adak için suya demir para atar. Kutsal kabul edilen bazı sulara para atma geleneği bu anlayışın ürünüdür.

Nisan suyunun şifalı oluşuna inanılması nedeniyle Mevlevî ve Bektaşî dergâhlarında "Nisan Tası" da denilen bakır taslara nisan yağmuru suyu biriktirilip şifa niyetine hastalara verildiği bilinmektedir.

Kendini bazı hastalıkların ocağı sayan kimi evlerde nisan tası benzeri taslar bulunmakta bu tasla ocak sahibinin içirdiği su şifalı sayılmaktadır. Sarılık ocağında sarı renkli tunç bir tasta içilen su ile sarılık hastalığına yakalananların kurtulacağı inancı yaygındır.

Geleneksel kültürümüzde yağmur duası da su ile ilgili önemli bir uygulamadır.

Türklerde başkasının kıskançlığıyla, kötü bakışıyla kirlenen bahtın suya dökülen kurşunla temizlenmesi yani "kurşun dökme" geçmişten gelen yaygın bir ritüeldir.

Yine loğusa kadınların doğum zorluğunun sıkıntısını kırk tas suyla yıkaması; günahkâr insanların günahlarından kurtularak arınması önemli geleneklerden-

dir.

Sonuç olarak Türk kültüründe çok önemli bir yere sahip olan su hayattır ve var olduğumuz süre boyunca hayat vermeye devam edecektir.

Kaynakça:

1. https://isamveri.org/pdfdrg/G00055/2013_4/2013_4_TURKYILMAZA.pdf
2. ÖĞEL, Bahaeddin (1989). Türk Mitolojisi, Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanları. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. Sf. 451.
3. Kara Düzgün, Ü. (2007). Başkurt Destanlarının Tipolojisi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara. Sf. 266.
4. ÖĞEL, Bahaeddin (2002). Türk Mitolojisi, Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. Sf. 343-344.
5. Pala, İ. (2000). Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü. İstanbul: Ötüken Yayınları. Sf. 12-13.
6. İnan, Abdülkadir. Eski Türk Dini Tarihi, Ankara 1976. Sf. 31-491
7. https://yayinlar.aski.gov.tr/pdf/05-turk-sanatinda_ve-edebiyatinda-su_1503054768.pdf

MESNEVÎ'NİN GÖLGESİNDE

AHMET SEVGİ

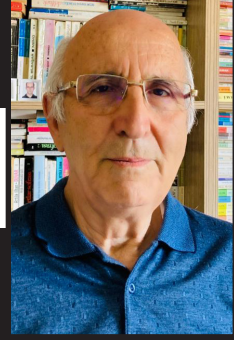
تشنکان کر آب جویند از جهان
آب جوید هم بعالم تشنکان

*Susuzlar, âlemde su ararlar, fakat su da
cihanda susuzları arar. (Hz. Mevlânâ)*

ÂŞIK VE MAŞUK

*Bakin su, susuzları arar, susuz da suyu,
İşte böyledir, âşıkla maşukun huyu.*

4 Temmuz 2025 (Ahmet Sevgi)

İKİ YAZARIN KONYA'YA DAİR
İZLENİM VE TESPİTLERİMUSTAFA
ÖZCAN

Giriş

Bu iki yazardan ilki Aka Gündüz (1885-1958), diğeri de 27 Ocak 1907'de Tekirdağ'da doğan ve 8 Ocak 1967'de Ankara'da ölen İlhan Tarus'tur. Her ikisi de Cumhuriyet dönemi yazardır. Aka Gündüz, yazarlığa daha önce başlamıştır ama asıl şöhretini Cumhuriyet döneminde kazanmıştır. İlhan Tarus da Aka Gündüz de memleket sorunlarını kitaplarına taşıyan yazarlarımızdandır.

Yine Aka Gündüz de İlhan Tarus da hikâ-yeci, romancı ve tiyatro yazardır. Aka Gündüz'ün **Mavi Yıldırım** adlı tiyatro eseri Konya Halkevi'nde iki defa temsil edilmiştir. Aslında bu eser Türkiye genelinde pek çok halkevinin repertuarına girmiştir.

Öte yandan İlhan Tarus'un da Konya ile ilgisi eskiden beri vardır. Millî Mücadeleyi anlatan Anadolu'daki bir kasabadan bahsetmektedir. Bu kasabanın Konya ilçelerinden biri olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca İlhan Tarus, şehre yabancı birisi değildir. Ortaöğrenimini yaparken Konya'da bulunmuştur.

Aka Gündüz'ün Konya'ya gelişi **Ekekon**'da şöyle duyurulmuştur: "Yüksek kalemi, sihirli üslubuyla Türk edebiyat sahasında eşsiz bir kıymet olan Ankara mebusu Aka Gündüz şehrimize gelmiş ve Meram'da Valimiz Nizamettin Ataker'e misafir olmuştur. Kıymetli üstat bugün tetkikatta bulunmak üzere Beyşehir'e gidecek ve akşam dönecektir"¹

Beyşehir'e gitmiş ama Beyşehir hakkında bir yazısına rastlanmamıştır.

Ekekon gazetesinin başyazarı Ziya Çalık da "Kıymetlerden Faydalanalım" başlıklı yazısında iki gündür Konya'da bulunan Aka Gündüz ile Ali Rıza Uluçam'dan övgüyle söz etmiştir. Ona göre Aka Gündüz, kalemiyle gönler almış, adını Türk edebi-

yat tarihine geçirmiş bir yazardır. O, bir neslin değil, Türk edebiyatının malıdır. Çok uzun yıllar önce Osmanlı Enis Avni'den, Türk Aka Gündüz'e evrilmiş ender kıymetlerdendir. Tiyatrodaki temsillerini, gazetelerdeki makalelerini, bir kütüphane oluşturacak kadar kitaplarını hatırlamak mümkün değildir.²

Biz bu yazarlardan ilkin Aka Gündüz'ün yazılarına ve tespitlerine yer vereceğiz. Daha sonra da İlhan Tarus'un gezisinden bahsedeceğiz.

Konya'nın Su Sorunu

Aka Gündüz, yaz tatilini yurt dışında geçirmek yerine, Anadolu'yu, Tuz gölü civarını gezmek istemiştir. Bunu yazısının baş tarafından anlıyoruz. "Sırası Geldikçe" üst başlığı altında "Konya'nın Bayrağı, Konya'nın Marşı" adlı yazısında Batı dünyasında her şehrin bir amblemli bayrağı ile bir marşı bulunduğunu belirtmekte ve sözü Konya'ya getirerek, Konya'nın iki önemli derdini ortaya koymaktadır. Bunları da bayrak ve marş ifadeleriyle temsil etmektedir. Bu iki derdi anlatarak Konyalıların sesini duyurmaya çalışmaktadır. O, bu iki derdi, şu manzumesiyle ifade etmiştir:

Yetiş büyük İnönü
Tut verdiğin sözünü,
Yapalım su düğünü

Kıtlık bekler pusuda
Konya'nın gözü suda.

Yetiş Milli Şef bize!
Çöllerde geldik dize
Yalvarıyoruz size.

Kıtlık bekler pusuda

1- "Aka Gündüz Şehrimizde", **Ekekon**, Sayı. 1127, 4 Ağustos 1939, s.2

2- Ziya Çalık, "Kıymetlerden Faydalanalım", **Ekekon**, Sayı:1127, 4 Ağustos 1939, s.1

Konya'nın gözü suda.

Yazar bu manzumeyle anlattığını düzyazıyla da geliştirmiştir. Ona göre Konya'nın ovası, dağı, beleni, bağı alabildiğine susuzdur. Vücutta kan neyse Konya topraklarında su odur. Konya kilometrelerce kare ana toprağı, milyonlarca baş ehli hayvanı, yüz binlerce insanı bulunan bir şehirdir; böyle bir yerde gece gündüz su ihtiyacı en başta gelen sorunlardan birisidir.

Aka Gündüz, su sorununun çözümünü kanallar, barajlar yapmakta, artezyen kuyuları açmakla halledilebileceğini söylemektedir. "Hayat, fen marifetiyle emniyet altına alınmalıdır." Çünkü topraklarının, ormanlarının genişliğiyle, madenlerin çeşitliliği ve çokluğu ile evlâtlarının çalışkanlığı ile Konya Vilâyeti" bunu fazlasıyla hak etmektedir. Bu sorunu çözecek ise devlettir, devletin başı İnönü'dür. Dolaşısıyla Konya'ya Milli Şef, el uzatmalıdır. Difteriliye serum, tetanosa aşısı, yangına hortum, yaralıya cerrah ne kadar lazımsa, Konya topraklarına da su o kadar tez elden elzemdir.

Öte yandan Konya'nın su ihtiyacını karşılamak için gerekli su, yatırım masraflarını Büyük Millet Meclisi vermeye her zaman hazırdır. Dağıtılan su idaresi yeni baştan kurulmalıdır. Bilgiye, uzmanlığa, uygulamaya yönelik çalışmalar, kazanılan tecrübeler son derece önemlidir. Bu tecrübelerin ışığında araştırmaların gösterdiği hedefe doğru yürünmelidir.

Aka Gündüz, su konusunda yaygara koparanların haksız olduğunu söyler. Çumra kanalları II. Meşrutiyet döneminde açılmıştır. Bu kanallara iki yüz bin lira verilmiştir. Bu paranın dörtte birini Şark Demiryolları Müdürü Mösyö Hügnen ve o devrin nafiası yerli yerinde harcaşamamıştır. Aka Gündüz, bu sorunların günahını Cumhuriyet hükümetlerine yüklenemeyeceği kanaatindedir. Cumhuriyet hükümetlerine şöyle denebileceğini ileri sürmektedir: "Niye daha bol para verip suyu daha çabuk bulmadınız?"

Koskoca bir Konya vilâyetine hayat vermek için ne kadar çok harcanırsa o kadar yerinde hareket edilmiş olur. Bu arada bazı aksaklıklar olmuşsa, hatta bundan sonra da olacaksa bunu yeni bir devlet kuruluşun

zorluklarına, teknik işlerdeki zaruri acemiliklere vermek gerekmektedir. Çünkü yeni bir devlet, hem kudret helvası gibi gökten yağmaz, dimağdan, tecrübeden, enerjiden doğar.³

Aka Gündüz, "Bir Seyahatin Notları: Çöle Doğru" başlıklı yazısını ise, Tuz çölünün (gölünün) bir gölgesiz kuyu başındaki odundan oyulmuş yalağına oturup yazmıştır. Ünlü yazar, yaz tatillerinde, Ankara'nın Keçiören'inde pineklemeden hoşlanmadığını belirtir. Biraz nefes almak ister. Tam bu sırada "Balâ-Tuz gölü yoluyla Konya'ya gider misin? derler. Keçiören o zamanlar kalabalık ama ıssızdır. Bütün gün; yaz, oku, çalış. Biraz nefes alayım diye düşünürken bir telefon gelir. Bu gezi bir bakıma av gezisidir. Üstü açık bir servis kamyonu ile sekiz kişi gideceklerdir. Dördü Aka Gündüz'ün arkadaşlarıdır. Tüfeği yanında hazır. Üveyk mevsimidir. Gece yola çıkılır. Daha ilk adımda kamyon ışıklarıyla gördükleri koca bir kurdu vuramamışlardır. Başarısız olmalarına pek çok bahaneler bulunur. Yine bu çevreyi karış karış bildikleri halde nedense yolu şaşarlar. Bâlâ'da geceyi geçirirler. Sabah erkenden yola düşerler. Yol almak bir hayli zor olur. Çünkü çatlaklar, harklar, hendekler boldur ve Tuz gölüne giderken bunları aşmak kolay değildir. Yanında Ankara'yı güzelleştiren, şimdi de Konya'ya yardıma giden park ve bahçeler müdürü Ali Rıza Bey vardır. Bostanlar ortasında çamura saplanırlar.

3-"Konya'nın Bayrağı, Konya'nın Marşı", Tan, Sayı. 1450, 14 Ağustos 1939, s.5/10

Allah'tan iki çoban yardıma gelir. Onların desteğiyle kamyon çamurdan çıkarılır.⁴

Aka Gündüz'ün Kulu

Hakkındaki Gözlemleri

Yazar öncelikle "kaza" sözünü duymak istemez. Oysa o şoför dostudur. Onların hakları hakkında birçok yazılar kaleme almıştır. Ama şu da bir gerçektir: Son yıllarda yurt içinde yaptığı gezilerden edindiği bilgi ve kanaatine göre, nakliye işinde kazalar çok olmaktadır. Kazayı ceza ile önlemek yeterli bir önlem değildir. Bunun için denetim, denetimde devamlılık ve sert cezalara ihtiyaç vardır. Anadolu'da beldeler arası işleyen arabaların yüzde ellisinden fazlası Nuh Nebi'den kalmaz. Çünkü motorlarına bakılmaz, frenleri tutmaz, kullananlar bir acayıptır. Arabaların çoğunda cıvatanadan krikoya kadar hiçbir tamir aleti ve yedeği yoktur. Kimse aldırılmamaktadır. Oysa vatandaşın can güvenliği her şeyin önünde gelir. Aynen milli müdafaa gibi. Gelelim Kulu'ya... (Yazar Kuli demektedir) Kulu yedi yüz haneli bir köydür. Çocukluğunun köyleri gibidir. Nahiye, ilçe değil, Konya'nın Cihanbeyli ilçesine bağlı, tam anlamıyla bir köydür. Yalnız belediye teşkilatı vardır. Aka Gündüz yazısında köyün tasvirini yapar: Gepgeniş bir ana cadde. Bu caddede öküz artığı, karpuz kabuğu değil, çöp bile yoktur. Bütün evler kerpiç duvarlı ve temizdir. Cadde üstünde sıra sıra bir boyda alafranga dükkânlar vardır. Dükkânların önünde akasyalar... Geniş, temiz, harıl gürül çeşmeli bir meydanı bulunmaktadır. Bundan başka daha on çeşmesi vardır. Yan sokakları geniş, çoğu caddeye dik ve tertemizdir. Kulu kendisine bir de üç şubeli Halkevi kurmuştur. Okuryazarı, dünya görmüşü çoktur. Kulu'da yaşayanlar şen, tatlı ve konuşkan insanlardır. Modern yapıda bir camii, beş dershaneli bir mektebi, halka dinletilen hususi radyosu vardır. Dönemin partisi bir radyo daha gönderecektir.

Bu yedi yüz haneli köyün altı yüz elli hanesinde asrî ziraat aletleri vardır. İki üç atla işleyen orak makineleri, derece derece pulluklar... Köyün yanından daima akan bir de çay göze çarpmaktadır. Gelecek ilk dikim mevsiminde iki kıyısını ağaçlandıracaklardır. Kulu'nun yerleşim merkezleri-

ne yakınlığı/uzaklığı hakkında bilgi veren yazar iki kilometre ötesindeki çiftliği ayrı tutarak "dört yanında başka bir mamure yoktur" demektedir. Bu durum o yedi yüz haneyi en küçük bir hak ve adalet için uzak mesafelere gitmeye mecbur bırakmaktadır. Aka Gündüz, "buraya bir tek hâkimle bir tek hâkim kâtibin yeteceği kanaatinde-dir. Ayrıca bir doktor, bir ebe, büyük bir ilaç dolabı (eczane görevi görecek) ihtiyacından da bahsetmekte ve "Eğer iş arayan bir dişçi buraya gelirse dünyalığını doğrultur." demektedir.

Kulu'yu önceki yıllarda daha iyi bir görünüme kavuşturmak için köyün köşelerini, bucaklarını düzene sokmak istemişlerdir. Fakat karşlarına belediye teşkilatı çıkmıştır. Belediye teşkilatı olduğu için imar hükümlerine tâbidirler. Köyün planının yapılması gerekmektedir. Aka Gündüz, bazı fikirler vererek yol göstermeye çalışmıştır. Bunun sebebi de köyün tuvaletini yaptırmak amacıyla biriktirdikleri bir miktar paradır. "Önce bu işleri yapın, daha sonra belediye teşkilâtının gereklerini yerine getirin" demiştir. Yine bazı köylülerin aklında ilçe olma düşüncesi vardır. Buna da saygı duyduğunu belirtmiştir. Kulu'dan işte böyle izlenimlerle ayrılan yazar, bu köye karşı derin bir sevinç ve muhabbet duyduğunu ifade etmiştir.

Yazarın Birkaç Hatırası

Aka Gündüz, Konya'dan çok gelip geçmiştir. Fakat oturmak için sadece üç kere gelmiş ve gitmiştir. İlk iki gelişi pek acı olmuştur. Üçüncüsü ise kendi deyimiyle tadına doyum olmayan bir gezidir, hâlâ bu gezinin tadını benliğinde duymaktadır. Yazar, "Konya'da İlk Duygular" adlı yazısında bu hatıralardan birkaç tanesini anlatmaktadır. Biz sözü burada kendisine bırakalım: "Eski Konya benim için bir teselli ve minnet diyarı oldu. O acı aylarda Konya'nın her bucağı bana bu civanmert teselliği vermişti ve ayrıldığım her bucağı için ayrı bir minnet duymuştum.

Gençliğimin kara saatleri yerine bu diyarda ak aylar yaşadım. Umumi Harbin ilk aylarında buraya sürgün edildim. Akıbetimin ne olacağını bilmiyordum ama o devrin siyasi icaplarının ne biçim olduğunu bildiğim için şöyle böyle tahmin ve istidlâl

4- Aka Gündüz, "Bir Seyahatin Notları: Çöle Doğru", Tan, Sayı. 1451, 15 Ağustos 1939, s.6

edebiliyorum.

Gafletle olsun bilerek olsun, hususi mak-satlar ve endişelerle olsun veya olmasın o zaman bana büyük bir badire devrinin fırsatlarını kaçırmadan haksızlık edenlerin hemen yüzde sekseni bugün yoktur. Fani-liğin değişmez kanununa baş eğmişlerdir. Boyunlarında, yakalarında kalan ölçsüz haklarının hepsini, zerresine kadar helâl ediyorum. O devrin ön safında gelenle-rin yurt ve milletseverlerinden ne ben ne kimse şüphe edemez. Belki bunu da hüs-nüniyet ve hüsnü gafletle yapmışlardır” dedikten sonra sözü sürgün hatıralarına getirmekte, Bozkır, Karaman ve Konya’nın köylerinde çok çeşitli hatıralarının bulun-duğunu bildirmektedir... Aka Gündüz, birkaç komik hatırasıyla bir iki acı hatıra-sını nakletmektedir. İlki şöyledir: “Bozkır’a bir tahta sakal kaymakam göndermişlerdi. Çam yarması bir adamdı.

-Ben meşrutiyet babası Mithat Paşa’nın hususi kâtipliğini ettim! der dururdu. Bir gün muzip tahrirat kâtibi kaymakamın okuyup yazması olmadığını meydana çık-a-rıverdi.

Bozkır epeyce talihsiz bir yerdir. Bu sırada o kaymakam yetmezmiş gibi bir de kır-mızı kadı gönderdiler. Sakalının saçının kızılığundan bu adı vermişlerdi. Çirkefin, delibozuğun birisiydi. Halka etmediğini bı-rakmıyordu. Bir gün kasapları ima tarikiyle kandırdım. Kırmızı kadıyı döve tekmeleye çarşının ortasına kadar kovaladılar. Sonra defolmuş da halk nefes almış.

Karaman’a da bir Mazhar Osmanlık kay-makam çöreklenmişti. İkide bir minareye çıkar, ardına Belediye Reisi ile idare mec-lisini toplar, minarenin şerefesinden Kara-man’ın plânını çizer! Kasabayı bir baştan öbür başa kadar yıktırmağa kalkar! Alay ederler:

-Aman Efendi, imkânı yok. Çünkü kasaba-mızda o kadar çok kazma ile kürek bulun-maz!

-Öyle ise Belediyenin varidatından arttırıp lüzumu kadar kazma kürek alalım da son-ra yıkarız! deyip minareden inerdi.

Beni yalnız İstanbul’dan Konya’ya sür-mediler. Allah bir kimseye yürü ya kulum demeye görsün! Konya’dan Bozkır’a sür-düler. Bozkır’dan Karaman’a sürdüler. Ka-raman’dan da Karapınar’a sürmeye kalkış-

tılar. Kaymakam fırsat budur diye çağırdı. Şiddetli bir emir verdi:

-Yarın hemen gideceksin!

-Eğlence olsun diye itiraz ettim:

-Sen minareye çıkıp Karapınar yollarına bir baktın mı? Ben bu kış kıyamette ora-lara gidemem!

-Zorla gönderirim!

- Bu devirde dediğin pek mümkündür ama bunu sen yapamazsın!

-Vay! Bana mı? Bak nasıl gönderiyorum.

-Haydi be, kakavan sende!

Deyip çıktım. Jandarma kumandanını ça-ğırtmış. Kumandan genç bir mektepli yüz-başı idi. Kumandan demiş ki:

-Müsaade buyurunuz beyefendi. Size bu sözleri söyleyebilmek için ya sinir hastası olmalı yahut zır deli. Bu takdirde kendisi-ni gönderemem. Hasta adamı nasıl yollara düşürdün? diye mesul olurum! Kendisini ancak doktora götürüp müşahedeye aldır-ırım! Bana kalırsa zatı âliniz pek akli evvel bir zatsınız. Deli ile uğraşmayınız!

-Doğrudur kumandan bey, benim gibi akıllı(!) bir adam, onun gibi bir deli ile fazla uğraşmamalı!

Zavallı kaymakam, birkaç sene sonra müz-min bir uyuza tutulup ölmüş. Allah yine rahmet etsin.

Bir kış süvari jandarmaların muhafazasın-da ve bir açık kum arabasında götürülür-ken, tipi, fırtına bastı, birbirimizi kaybettik. Güç halde arabamız bir köy karakolunun önünde durdu. İkmal efradından, çember sakallı, kollarının abdest suyunu kurula-yan bir tekaüt mütekaidi mülazım çıktı.

-Jandarmaları niçin kaybettin? Sürgün adam hiç arabaya biner mi?

-Haklısınız kumandan beyefendi. Bende-niz de söyleyecek oldum, sürgün adam ne otomobile biner ne arabaya ne kağnıya. Eğer benim kollarımı bağlayıp yaya yürüt-selerdi birbirimizi kaybetmeyecektik. Ne çare ki ben emir kuluylum. Orada bin dedi-ler bindim. Burada in dediler indim.

Birkaç uydurma Arapça söylersem büsbü-tün ambale edeceğimi anladım. Bir çırpıda uydurdum: Yazar burada söylediği uydur-ma Arapça bir ifadeyi nakleder ve mülazı-mın kendisine şöyle dediğini bildirir:

“Şöyle bir baktı, baktı da:

-Sen biraz okumuşa benziyorsun, dedi. Bizde merhamet ganidir, yanaş ocağa da

biraz ısıniver!

Yazısını da şöyle bağlar:

Acı hatıralara gelince, bu tatlı ve mesut devirde onları bir tarafa bırakalım. Geçmiş mazi, yenmişe kuzu derler. Oturdular, yediler, içtiler... Geldiler, geçtiler, göçtüler."⁵

İlhan Tarus'un Gözlem ve Tespitleri

İlhan Tarus, 1955 yılı ortalarında Ankara'da yayımlanan bir gazete adına Anadolu'yu dolaşmaktadır. Bu gezinin belli bir hedefi yoktur, amacı yurdun ilerleyiş hızına tanık olmaktadır. Gazete idaresi de bu iş için kendisine kolaylıklar sağlamıştır. Erzurum, Erzincan gibi uzaklardan başlar. Güneydoğu Anadolu'nun büyükçe bir kısmını gezer. Orta Anadolu'da da epeyce bir gezi yapar, önemli merkezlere uğrar. Dönüşü Orta Anadolu'nun başkenti Konya üzerinden olur.

Yazar, yazısında, Konya'nın yarınki ülke ekonomisinde önemli bir yeri olduğunu belirtir. Konya ovası, Türkiye'nin önemli bir besin merkezidir. O yıllarda yapılan altı barajın Konya'nın geleceğine büyük ve olumlu etkiler yapacağını söyler. Şehirde gördüğü önemli santralden, büyük değirmenlere, kanallara, bentlere değinir. Şeker fabrikasının çevresindeki gelişmelerden bahseder. Bu arada Demiryollarının bekçi kulübesinin varlığına işaret eder ve bunun beş on adım ötesindeki küçük anıta gözü ilişir.

Gar binasının yakınındaki bu anıt hakkında bekçiye birkaç soru yöneltir. Bilgi alamaz. Bu defa gar ve çevresine yönelerek oralarından bir şeyler öğrenmek ister. Kimsenin anıt hakkında bildiği bir şey yoktur. Daha doğrusu anıtın olduğunu bile fark etmemişlerdir. Kısaca İlhan Tarus bu konuda kendisini bilgilendirecek bir kişi bulamaz. Tarus, anıtın kitabesinde eski yazının en güzel örneklerinden talik ile şunların yazılı olduğunu bildirir:

"2 teşrinievvel 1336 vaka-i irticaiyesinde usat tarafından tüfek ve dipçikle darp ve şehit edilen tayyareci mülazımı-evvel İbrahim Etem Efendi ve Abdullah Çavuş burada metfundur."

Tarus, bu kişilerin kimlikleri hakkında bilgi edinmek ister. Önce işe gar memurlarından başlar, onların; yakınlarındaki ap ak

mermerden anıtı hatırlayamadıkları gibi, o çalılıklar arasındaki dikili taşla ilişkin bilgileri yoktur. Aynen kulübedeki bekçileri gibi... Şehre doğru gider. Yenilerden bir fikir alamayacağını anlayınca, eski Konyalıları arar. Çarşı içinde "Elektrik-Mobilya" mağazasının sahibi, kırk yıllık Ahmet Küçükarmağanlı'nın da anıt hakkında "adem-i malumat" beyan ettiğini görür. İç mahallenin elli yıllık tezgâh dokumacısı Musa Efendi'den de herhangi bir bilgi çıkmaz. Üç beş derken yolu Konya Kızılay'ının başındaki Rüstem Sungur'a düşer. Otuz yıldır Kızılay'ın başında bulunan Rüstem Sungur, yazara göre sevimli, aksakallı bir insandır. Gönlü ganidir, fıkara yardımı eder. Kızılay olarak yirmi otuz kazandan fakir fukara yemek dağıtır. Güngörmüş bir insandır.

İlhan Tarus bu abideyi (anıtı) sorar. Rahmetli Rüstem Sungur da "ne gördüm ne de duydum" der. Bu defa Konya isyanı hakkında görüşlerini soran İlhan Tarus'a şöyle cevap vermiştir:

"Konya ayaklanması, biz Konyalıların işi değildir. Yabandan gelen, ne idüğü belirsiz hergelelerin çapul hareketidir. Eğer din diyanet uğruna Konya halkı böyle bir şeye girişseydi, ben ve çocuklarım, kıvanç duyarak katılırdık. Velakin bir idare amirinin ahmaklığı yüzünden meydana çıkan bir zipçıktı eşkıya, ne yaptığını bilmeden kasıp kavurmuş, saçıp savurmuş. Gizlenip sonucu bekledik. Sonunda kendi de avenge-

5-"Bir Seyahatin Notları", Tan, Sayı: 1467, 31 Ağustos 1939, s.6

si de silinip gitti. Düşürülen tayyareden de abidesinden de zerrece haberimiz yoktur.” Rüstem Sungur’un sözünü ettiği idare amiri, zamanın Konya Valisi Haydar Bey’dir. Onun yanlışları, karşısındakilere cesaret vermiştir. İlhan Tarus da burada şehit olan mülazımı-evvel (Üsteğmen) Ethem Efendi ile Abdullah Çavuş’un nasıl öldürüldüklerine dair bilgiler verir. Böylelikle bu küçük Anıt’ın dikilme sebebini açıklamış olmaktadır.⁶

Aynı İlhan Tarus’un bundan daha eski tarihli bir yazısı vardır. “Benden Hikâye Beklemeyin” adını taşımaktadır. Yazıda özellikle Konya Valisi, Ferit Paşa’yı bol bol övmektedir. Bu, kuzgunî kara sakallı adamı, bir yurt fedaisi olarak nitelendirmektedir.

1905’lerdeyiz. Avlonyalı, Konya Valisidir. Padişah da II. Abdülhamit’tir. Ferit Paşa, Konya’da vali iken, öncelikle Anadolu-Bağdat Demiryolu inşaatını üstüne alan Alman Hügnen adlı ayrıcalıkla firmaya şu şartı koşturmuş:

“-Hele bir, Çumra Sulaması kuruluşlarını yapınız; hele bir Beyşehir bendini kurunuz, hele bir bendi, kanalları kendi adamlarınızla işletmeğe başlayınız; sonra düşünürüz.”

Bu arada Ferit Paşa sadrazam olur. Bu şartları o yetki altında ileri sürebilmiş ve dedikleri de gerçekleşmiştir. Çumra sulaması denilen modern kuruluşun bugün çok geniş bir alanı suladığı unutulmamalıdır.

İlhan Tarus, onun, Konya gibi “engin, yaygın bir kentte” halkın pis içmek zorunda kaldığını görünce hemen harekete geçtiğini söyler. Kırk kilometrelik yoldan, demir borularla temiz kaynak suyu getirtilmesini buyurduğunu belirtir. Üç aya kalmadan Konya kentinin kırk mahallesinde kırk güzel yapılı çeşmeden gürül gürül temiz su akmaya başlar. İlhan Tarus’un ifadesiyle Ferit Paşa’nın ağzı kulaklarında, uykuları rahattır. Gönüllü kıvanç doludur. Fakat bir başka sorun çıkar. Bazıları, kendilerince birtakım mazeretler ileri sürerek karşı çıkar. İlhan Tarus, Ferit Paşa’nın bu güçlükleri nasıl aştığını birer birer anlatır. Bu arada yazar, Elazığ’dan

Kütahya’dan örnekler de verir. Tekrar sözünü Konya’ya getirerek şöyle demekten kendini alamaz:

“Gene sözü Konya’ya getireceğim. Belki benim yaşadığım bölgedir; belki çok sevdiğim kenttir bilmem artık. Üstelik orta-öğreniminin önemli bir bölümünü Konya’da yaptım, ondandır.”

Bu sözlerle 1956’larda Konya dolaylarında Tarım Bakanlığı Üretme çiftliğine gidişini de eklemeliyiz. Cehalet propagandasının burada hüküm sürdüğünü görmüş, zamanla bu sıkıntıların aşıldığını belirtmiştir.

Sonuç

Türk edebiyatının bu iki seçkin yazarının ortak noktası Konya’dır. Her iki yazar da Konya’ya uzaktan bakmamıştır. Aka Gündüz çocukluğunda “Hüseyin Avni” diye çağırılırdı. Gençliğinde Enis Avni adını benimsedi ve manzumelerini bu imza ile yaymıştı. Bir müddet sonra Aka Gündüz oldu ve Enis Avni de unutulmuştur. Milli değerlere çok bağlıdır ve bu yazıların özellikle bazı kısımlarında bu bağlılığını çok güzel ifade etmiştir.

Kadircan Kafı, onu bize şöyle tanıtmaktadır:

“1908’de İkinci Meşrutiyet ilân olunduğu sırada onu 23 yaşında, ateşli, afacan, hürriyet âşığı bir genç olarak buluyoruz; politikaya da karışıyor, bu yüzden sürüldüğü oluyor, sürgün cezasını Konya’da ve Boz-kır’da çekiyordu. Anadolu köylüsünün bir hayat ve aşk faciasını anlatan “Kurban-ğacak” isimli büyük hikâyesi o sürgündeki görüşlerinden derlenmiştir.”⁷

Aka Gündüz gibi Anadolu’nun çeşitli sorunlarını eserlerinde dile getiren İlhan Tarus, eğitimi babasının reji idaresine görevli olmasından dolayı sık sık değişik yerlerde yapmıştır. Bunlar arasında Konya, Çanakkale ve Kütahya da vardır. Özellikle Millî Mücadele günlerini işlemiş bir yazarımızdır. **Var Olmak** (1956), **Hükümet Meydanı** (1962), **Vatan Tutkusu** (1967) gibi eserleri buna örnektir. **Hükümet Meydanı**’nda Konya yöresini anlatmakta, insanların zorlu şartlar altında hayatlarını sürdürmeye çalıştığını tasvir etmektedir.

6- İlhan Tarus, “Dünyanın En Küçük Anıtı”, **Yeditepe**, Sayı: 128, Aralık 1966, s.4

7- Hilmi Yücebaşı, “**Bütün Cepheleriyle Aka Gündüz, Hayatı-Hatıraları-Eserleri**,” İstanbul 1959, s.52-53

KÜÇÜK HARFLERİN BÜYÜK GÜCÜ

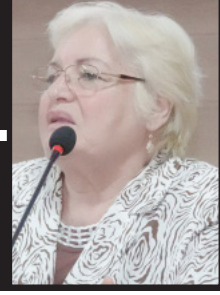
Dünyamızda çoğu ülke ilk okuma yazma öğretimine, kelimenin en küçük birimi olan harflerle başlamaktadır. Harfler ve sesler birleştirilerek hece ile kelimelere ulaşılmaktadır. Öğrencilere okuma yazma öğretirken harf, hece ve kelime sırası izlenmektedir. Bu süreçte küçük harflere öncelik verilmektedir. Küçük harflerde her harfin boyu ve şekli farklı olduğundan öğrenciler daha kolay öğrenmektedir. Gözler küçük harflerle yazılan kelimeleri daha kolay fark etmekte ve okumaktadır. Oysa büyük harflerde bütün harflerin boyları aynı olduğu için harfleri ayırt etmek zor olmaktadır. Bu nedenle metinler küçük harfle yazılmakta, başlık ve cümle başında büyük harf kullanılmaktadır. Peki, küçük harflerin gücü nedir?

Küçük Harfler

Bir dili oluşturan en küçük birime ses, sesin yazıdaki karşılığına harf denilmektedir. Harfler, bir dildeki sesleri yazılı olarak gösteren işaretlerdir. Bu işaretlerin belli bir sıraya göre dizilmesine ise alfabe adı verilmektedir. Türk alfabesinde, dilimizin seslerine göre belirlenmiş 29 harf bulunmaktadır. Çoğu alfabede olduğu gibi Türk alfabesinde de her harfin bir büyük, bir de küçük yazım şekli vardır. Bunlara büyük ve küçük harfler denilmektedir. Büyük ve küçük harflerin arasında okunuş yönüyle fark olmamasına rağmen yazılı olarak büyük farklar bulunmaktadır. Yazılış nedeniyle bazen anlamlar da değişmektedir. Büyük ve küçük harflerin yazımı ile ilgili çeşitli kurallar belirlenmiştir. Yazılarda genel olarak küçük harfler ancak cümle başları, özel adların yazımı, gazete, dergi, kitap adlarının başı gibi belirli yerlerde ise büyük harfler kullanılmaktadır. Bir metnin yaklaşık %90'ı küçük harflerle yazılmaktadır.

Harfler sadece sesleri yazıya aktarmak ve alfabeyi oluşturmakla kalmazlar.

PROF. DR. FİRDEVS GÜNEŞ

Aynı zamanda okuma ve yazma çalışmalarının temeli olmaktadır. İlk okuma ve yazma öğretimine küçük harflerle başlanmaktadır. Akıcı okuma ve yazma becerilerini geliştirme etkinlikleri genel olarak küçük harflerle yürütülmektedir. Bir yazıda harflerin yanında rakam, noktalama işaretleri ve semboller de bulunmaktadır. Ancak yazının en temel ögesi harflerdir.

Görsel Tanıma Üstünlüğü

Büyük ve küçük harflerin yazımında çeşitli şekil, çizgi ve noktalar kullanılmaktadır. Bunlara harfin gövdesi, bacakları, ayakları, uzantıları, aksanları ve noktaları denilmektedir. Yani "a, c, e" gibi harflerin gövdesi, "b, d, f" gibi harflerin hem gövdesi hem de uzantıları, "g, j, p" gibi harflerin hem gövdesi hem bacakları, "i, ü, ö" gibi harflerin gövde ve noktaları vardır. Küçük harflerdeki gövde, bacak, ayak, uzantı, aksan, nokta gibi ayırt edici özellikler kolay tanımaya katkı sağlamaktadır. Oysa büyük harflerin boyu birbirine eşit olduğundan büyük harflerle yazılmış bir kelime dikdörtgen biçiminde görünmektedir. Örneğin "HIZLI" gibi. Bu durum büyük harflerle yazılmış kelimeleri tanımayı güçleştirmektedir. Küçük harflerin görsel tanıma üstünlüğü çeşitli araştırmalarla incelenmiştir. Araştırmada harfler biçim yönüyle dört gruba ayrılmış ve her grup okuma sürecinde ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bunlar;

- Yukarı doğru uzananlar (b, d, f, h, k, l, t),
- Aşağı doğru yazılanlar (g, j, p, q, y),
- Yana doğru yazılanlar (a, c, e, m, n, o, r, s, u, v, w, x, z)
- Noktalı harfler (à, é, è, e, i, ü),

şeklinde belirlenmiştir. Bunlardan yukarıya doğru yazılan 16 harf aşağı doğ-

ru yazılan 5 harfe göre 3 kat daha fazla özelliğe sahip ve daha kolay fark edilmektedir. Yana doğru yazılan "c, o, s, x, z" gibi simetrik 5 harfin tanınma düzeyi düşük olmaktadır. Noktalı harflerde ise tanınma düzeyi artmaktadır.

Görüldüğü gibi küçük harfler kelimenin ve yazıların görsel fark edilme düzeyini artırmakta, aynı zamanda bir metnin okunabilirlik derecesini yükseltmektedir. Bunun yanında küçük harflerle yazılmış bir metinde yer yer büyük harf kullanılması dikkati artırmaktadır. Genellikle küçük harflerle yazılan metinleri okurken büyük harflerle yazılmış metinlere göre daha az zaman ve enerji harcanmaktadır. Görsel tanınmada harflerin yazım karakteri de önemli olmaktadır. Kelimeler, yazıldığı harf karakterine göre anlam kazanmakta etkili veya etkisiz görünmektedir. Günlük bilgisayar yazılarda en çok „Times New Roman“ yazı karakteri kullanılmaktadır.

Yazma Kolaylığı

Yazı öğretiminde harflerin yazılış yönü, başlangıç ve bitiş noktaları, çizgilerin soldan sağa, yukarıdan aşağıya doğru çizilmesi, bir harfin el kaldırılmadan (az hareketle) yazılması, öğrencinin kas gelişimine uygun olması, zihnimizin harfleri kolay tanınması, yazı öğretimine küçük harflerle başlanması gibi hususlar önemli olmaktadır. Ayrıca bir iletişim aracı olarak yazının okunaklı olması da önemlidir. Yazının okunaklı olması onu meydana getiren harf, hece ve kelimelerin doğru ve düzgün yazılmış olması, kolayca tanınır ve okunur olmasına bağlıdır. Bu açıdan hangi yazının daha okunaklı yazıldığı ve kolay okunduğu çeşitli araştırmalarla saptanmaya çalışılmıştır. Yazı öğretimi ile ilgili araştırmalar incelendiğinde, küçük harflerin daha kolay öğrenildiği ve okunaklı yazıldığı ortaya çıkmaktadır. Bu araştırmalardan hareketle, çoğu ülkede anaokulundan üniversiteye kadar her düzeydeki öğrencilere küçük harflerle yazı öğretilmektedir. Küçük harflerin kolay tanınması ve yazılması şekillerine de bağlı bulunmaktadır. Bazı küçük harfler daha kolay bazıları da zor yazılmaktadır. Küçük harfler öğretilirken kolay yazılanlardan başlamak,

okuma yazma öğretimini kolaylaştırmaktadır. F.G.French'in araştırmalarına göre, Latin harfleri yazım durumuna göre altı gruba ayrılmaktadır. İlk grupta yer alan harfler kolay, son gruptaki harfler ise daha zor yazılmaktadır. Yazımı kolay olan küçük harfler ilk derslerde, yazımı zor olanlar sonraki derslerde öğretilmektedir. Bunlar;

- 1.Kolay çizgilerden oluşan harfler: i, l, t, u gibi.
- 2.Sağa doğru yukarıdan bir çizgi ile yazılan harfler: n, m, h, k, p, b gibi.
- 3.Sola doğru yazılan yuvarlak harfler: o, e, c gibi.
- 4.Sola doğru yukarıdan bir çizgi ile yazılan harfler: a, d, g gibi.
- 5.Yukarı doğru yazılan harfler: v, r gibi.
- 6.Karışık yazılan harfler: s, f, j, y, z gibi (Güneş, 2012).

Küçük harflerle yazı yazmak parmak, el, bilek ve kol kasları için daha uygundur. Okul çağı çocukların kalem tutan parmak kaslarının gelişimine en uygun küçük harflerdir. Büyük harfler kısa ve kesik çizgilerle yukarıdan aşağıya ve soldan sağa doğru yazılmaktadır. Yani büyük harflerle yazı daha çok çizilen bir yazıdır. Büyük harflerle dik yazı yazmak ve kalemi dik tutmak zordur. Dik yazı parmak kaslarının doğal hareketini engellemekte, yazı yazmayı yavaşlatmakta, çabuk yorulmaya neden olmakta ve öğrencide bıkkınlık yaratmaktadır. Büyük harfler küçük harfler kadar çeşitli yönleri içeren hareketli bir yazı değildir. Düzdür sadedir. Oysa küçük harflerle yazı her yöne doğru, yuvarlak ve esnek yazılmaktadır. Bu durum yazının akıcı ve doğru yönde gelişimini sağlamaktadır.

Günlük yazılarda, kitap, gazete, dergi gibi basılı ürünlerde ve ekran metnlerinde ağırlıklı olarak küçük harfler kullanılmaktadır. Örneğin 12 punto ile yazılmış bir kitabın tam dolu sayfasında ortalama 35 satır, her satırda ise ortalama 60 harf yer almaktadır. Böylece bir sayfada ortalama 2100 harf bulunmaktadır. Bunun 2000'i küçük harflerden, 100 harfi de büyük harflerden oluşmaktadır. Yani metinlerde küçük harfler daha fazla kullanılmaktadır. Bu nedenle okuma ve yazı öğretiminde küçük harflerle başla-

mak, küçük harflerin önemine ve öğretimine ağırlık vermek yerinde olmaktadır (Güneş, 2012).

Okuma Hızı

Okuma sırasında gözler düz bir çizgi şeklinde değil, bir kelimeden diğerine sıçrayarak ilerlemektedir. Bu süreçte harfler tek tek incelenmekte, sıralanmakta ve gözle alınarak beyne gönderilmektedir. Beynimizde kelimenin görüntüleri ile anlamları birleştirilerek cümlelerin anlamına ulaşılmaktadır. Bu işlemlerde küçük harflerin tanınması hızlı ve kolay olmaktadır. Küçük harfler "y,k" harflerinde olduğu gibi aşağı ve yukarıya doğru uzantılarla, "i,ü,ö" harflerinde olduğu gibi noktalarla kelime tanınmayı kolaylaştırıcı özellikler sağlamaktadır. Bu durum kelimelerin kolay tanınmasını ve hızlı okunmasını getirmektedir. Oysa büyük harflerle yazılan kelimeler okuma sırasında dikdörtgen biçimde görünmekte, kelimeyi tanıma ve anlamını bulma işleminin süresi uzamaktadır.

Büyük ve küçük harflerden hangisi daha hızlı okunmaktadır? Bu konuda çeşitli araştırmalar yapılmış, okuma hızları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Poulton ve Brown (1968), Tullis (1988)

tarafından yapılan araştırmalara göre küçük harflerle normal şekilde yazılan metinler, büyük harflerle yazılmış metinlere göre %14 daha hızlı okunmaktadır. Küçük harflerle yazılmış kelimelerin fark edilmesi büyük harflerle yazılanlara göre daha kuvvetlidir. Küçük harflerle yazılan kelimeler 3 kat daha fazla ayırt edici özelliğe sahiptir. Bunlar 3 kat daha kolay ve hızlı fark edilmektedir. Bu durum okuma hızını artırmaktadır. Bu durum anlama düzeyini de etkilemektedir. Bir metni küçük harflerle okumak bütün ayrıntılarını inceleme, derinlemesine bilgilenme ve öğrenmeyi sağlamaktadır. Bir metni büyük harflerle okumak ise daha az derinlemesine bilgi almayı getirmektedir.

Gözlerimiz okuma sırasında küçük harflere daha kolay uyum sağlamaktadır. Oysa büyük harflerle yazılan metinleri okumak için gözler ek çaba sarf etmektedir. Bazı büyük harfler birbirine çok benzemektedir. Örneğin P ve B yine E ve F gibi. Aralarında çok küçük farklılıklar vardır. Bu benzerlik küçük harflerde daha az bulunmaktadır. Bu nedenle büyük harfler harf karıştırmalarını artırmakta ve okumayı yavaşlatmaktadır.

GÜLİSTAN'IN GÖLGESİNDE

AHMET SEVGİ

تا ندانی که سخن عین صوابست مگوی
وانچه دانی که نه نیکوش جوابست مگوی

*Tam mânâsıyla doğru olduğunu bilmediğin bir sözü söyleme.
Cevabının iyi olmadığını bildiğin sözü de söyleme.*

(Şeyh Sâdî)

DİYECEĞİN VE DUYACAĞIN

*Yalan konuşma, doğruluk ve dürüstlük olsun bütün işin,
Behemehâl diyeceğin kadar duyacağını da düşün.*

4 Temmuz 2025

(Ahmet Sevgi)

Büyük harflerin bir başka olumsuzluğu da görsel yönden görünümünün çok düz ve biçimlerinin birbirine benzer olmasıdır. Bu durum büyük harflerle yazılı metinlerde akıcılık, ritim eksikliği ve yavaşlık oluşturmaktadır. Buna karşılık küçük harfler şekil, nokta, harf uzantıları gibi yönlerden görsel tanımayı ve okuma hızını kolaylaştırmaktadır.

Hatırlama Gücü

Küçük harfler hatırlamayı da kolaylaştırmaktadır. Küçük harfle yazılı kelimeler görsel tanınma üstünlüğü nedeniyle zihinsel sözlüğümüze daha kolay yerleştirilmektedir. Bu durum aynı kelimelerle sonraki günlerde karşılaştığımızda zihinsel görüntüleri kullanarak kelimeleri tanımaya yardım etmektedir. Yani okuma sürecinde zihnimizdeki görüntülerle okuduğumuz kelimeleri hızlıca eşleştirmek, kelimeleri hatırlama ve tanıma sürecini kolaylaştırmaktadır. Böylece kelimelerin görüntüleri ve anlamları kısa sürede hatırlanmaktadır. Görsel tanıma üstünlüğü ve yararları nedeniyle bazı firmalar reklamlarında yeni bir görünüm ve çağrışım aracı olarak küçük harfleri kullanmaktadır. Küçük harflerle yazılan logo, tanıtım ve reklam yazıları hatırlamada kolaylık sağlarken büyük harfler karışıklık yaratmaktadır. Bu durum çeşitli testlerle incelenmiş, küçük harflerin reklam yazılarını farklılaştırdığı ve etkisini artırdığı saptanmıştır. Küçük

harflerle hazırlanan logoların daha kolay kabul edildiği, daha insancıl ve daha sevimli bulunduğu belirlenmiştir. Örneğin facebook, twitter, Google, Microsoft, Outlook, Wikipedia, Apple gibi çok sayıda ünlü firma adını ve logosunu küçük harflerle yazmaktadır. Bazı firmalar ise reklamlarında bile şekil ve biçim yönüyle etkili olan küçük harfleri kullanmaktadır. Bu uygulama çoğu firma tarafından benimsenmekte ve giderek yayılmaktadır. Bütün e-posta adresleri küçük harflerle yazılmaktadır. Kısaca küçük harfler hatırlama gücü yönüyle reklam çalışmalarında etkili olarak kullanılmaktadır.

Sonuç

Sonuç olarak okuma sürecinde, görsel tanıma, okuma, anlama, zihinde yapılandırma ve hatırlama yönüyle küçük harfler büyük bir güce sahiptir. Bu güç kelimelerin gücünü, kelimelerin gücü ise düşüncelerin gücünü artırmaktadır. Kelimelerin gücünü anlamadan düşüncelerin gücünü anlamak mümkün değildir. Bu nedenle okuma öğretiminde küçük harflerin büyük gücü dikkate alınmalı ve öğrencilere gerekli rehberlik yapılmalıdır.

Kaynak: Güneş,F.(2012). Okumada Küçük Harflerin Büyük Gücü, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi/ Journal of Social Sciences 5(10), 93-108.

ACZİMİN GİRYESİ

**Ahmet
Sevgi**

KENDİNİ BİLMEK

*Cahil kadar sen gel kendini büyük âlim sananlardan da kork,
Biri cahil, biri kendini bilmez, var mı aralarında fark?*

4 Temmuz 2025

(Ahmet Sevgi)

YANMAK, HAKK'A KUL OLMAK

"N'oldu bu gönlüm n'oldu bu gönlüm
Derd ü gamınla doldu bu gönlüm
Yan ey gönlüm yan, yan ey gönlüm yan
Yanmada derman buldu bu gönlüm."

Hacı Bayram Veli

ANUŞ
GÖKCE

Yanmak... Ne kadar derin anlamlı bir kelime.

Fiziki olarak yanmak, insana çok büyük acı veren bir olaydır. İnsanın yerine çok hafif bir ateş değse hemen o bölge kızarır, biraz daha fazla değerse deri su toplar, yanık derinleşir. Bunun iyileşmesi zordur. İnsanı epey uğraştırır.

En fazla zor olanı ise kızgın yağın insanın vücuduna dökülmesidir. Özellikle kızartma yaparken, kuyruk yağı sızdırırken hanımların çok dikkat etmesi gerekir. Çünkü bu yanıkta deri çok hızlı bir şekilde tahriş olur, kemiklerine kadar yanabilir. Yine aynı şekilde sıcak su da insana telafi mümkün olmayan hasarlar ortaya çıkarabilir. Benim bir akrabamın kolu yanıktı. Müdahalede genç kalındığı için kolundaki damarlar bile büzüşmüştü. Hem insana derin bir acı veriyor, hem de ciltte kalıcı bir hasar bırakarak çirkin bir görüntüye sebep oluyor.

Manevi olarak yanmak kelimesi, birini aşırı derecede sevmektir. Sevdalanmak, âşık olmaktır. "Şu oğlan şu kıza yanıktır." derler. Delikanlılar âşık oldukları kızları görebilmek için ne tehlikeleri göze alırlar. Hatta bunun için hayatlarını bile feda edebilirler. Genç kızlar, sevdiklerine güzel kokular sürülmüş mendil verirler. Âşık, sevgilinin kokusunu bu mendil vasıtasıyla sürekli yanında hisseder. Mendili kokladıkça sevgilinin kokusu ruhunu doldurur, okşar sevindirir.

Türk tarihinde birbirlerini sevip de kavuşamayan pek çok âşık vardır. Bunların pek çoğu türkülerimize konu olmuştur. "Arda Boylarında Kırmızı Erik", Halime ile Recep'in kavuşmalarına izin vermeyen ve sonu ölümle biten hazin bir aşk hikâyesidir. Konya'daki "Kızlar Kayası" efsanesi, "Uyan Âlim" türküsü

de sevip de kavuşamayanların öyküsüdür. Kerem ile Aslı, Tahir ile Zühre, Ferhat ile Şirin, Arzu ile Kamber hikâyeleri bu türdendir.

Bade içip, rüyada gördüğü sevgilinin peşinde koşanlar da vardır. Erzurumlu Âşık Sümmanî bunlardan biridir. Dört defa evlenmesine rağmen hiç birisi rüyasında gördüğü kızın yerini tutamamıştır. O yine de sevgilisini aramaktan vaz geçmemiş, diyar diyar dolaşmış, sonunda hastalanıp vefat etmiştir.

Bir de Hak âşıkları vardır ki gerçekten yanık olanlar bunlardır. Yunus Emre, Mevlâna, Fuzulî, Pir Sultan Abdal, Niyazi Mısırî, Somuncu Baba (Hamid-i Veli Aksarayî), Hacı Bayram Veli... Gerçek âşıklar bunlardır. Onlar bu dünyanın sevgisinden, benliğinden sıyrılıp Hakla beraber olma arzusunu gütmüşlerdir.

Aşk ateşi, sevgiliye kavuşma isteği Hak âşıklarının gönlünü yakar kavrur. Ama onlar bu dertle sarhoşurlar. Çünkü bu esnada Yaratanın türlü nimetlerine gark olurlar. Sevgilinin derdi onların dermanındadır.

Nitekim Fuzulî de;

"Saçma ey göz eşkden gönlümdeki odlara su

Ki bu denli tutuşan odlara çare kılmaz su" demek suretiyle aşkın büyüklüğünü dile getirmiştir.

II. Murad döneminde yaşayan Hacı Bayram Veli de İlahî aşkla yanıp tutuşmaktadır. O aşkı derman olarak görür. Şifa bulmak istemez. Hamid-i Aksarayî'nin müridi olan Hacı Bayram Veli, aşk ateşiyle öyle bir yoğrulmuş ki derdinin çaresini bu aşta yanmakta bulur.

Dünya'da gerçek aşkı bulanlara ne mutlu. Onlar yanabildikleri kadar yansınlar.

Muhabbetle....